

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences
Cilt/Volume: 2006-2 Sayı/Issue: 13

Elbeyi PELİT* Evren GÜÇER**

AKADEMİSYENLERİN MESLEK ETİĞİ KONUSUNDAKİ ALGILAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

GİRİŞ

Günümüzde diğer mesleklerde olduğu gibi akademisyenlik mesleğinde de, meslek etiğine uygun davranışlar gösterilmesi büyük önem taşımaktadır. Her meslek grubunun gerektirdiği bilgi, beceri ve kişisel özellikler doğal olarak kendi alanıyla ilgili akademisyenlik mesleğinde de gereklidir. Akademisyenlik mesleğini yürüten bir kişi, diğer meslek gruplarında görülen değer yargılarında çelişkiye düşme, kurallarla ve kararlarla anlaşamama gibi çeşitli durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bütün bunların yanı sıra akademisyenler, üstlendikleri sorumlulukları ve mesleki görevlerini yerine getirirken çeşitli sebepler veya baskılar sonucu, etik kurallarla çelişkiye düştükleri, hatta çeşitli problemlerle karşılaştıkları durumlar da söz konusu olabilmektedir. İşte bu noktada meslek mensubunun, etik açıdan ortaya çıkan bu problemlerini gidermede, mesleğin gerektirdiği etik olgusu ve ona uygun davranışlar göstermesi oldukça önemli, hassas ve üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akademisyenlik mesleği açısından etik kavramını, genel olarak öğrenciler, toplum ve diğer meslektaşları ile olan ilişkilerde, yapılan bilimsel faaliyetlerde vb. gibi alanlarda uyulması gereken kuralların yerine getirilmesi olarak ifade etmekle birlikte, Gottlieb ve Sanzgiri, (1996) akademik kurumlarda etik ilkelere uygun karar vermenin, toplumsal yapı, kurumsal yapı, kurum kültürü ve değerler, kurumsal ilişkiler, sosyal baskılar, kanunlar ve hükümet düzenlemeleri, kurumun ahlak kodu, fırsatlar, kişisel standartlar ile örgütsel gereksinimler arasındaki gerilim, bireylerin değerleri, bireylerin kendi çıkarları ile başkalarının çıkarlarını dengeleme gereksinimi, kurum politikaları gibi faktörlerden etkilendiğinin üzerinde durmaktadır. Diğer taraftan Yannacone (1999), bilim adamı olarak akademisyenlerin topluma karşı tarafsız

* Arş.Gör. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi.

** Arş.Gör. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi.

bilgi sağlama ve onlara yol göstermede sorumlu olduklarını vurgulamaktadır ki, bu hususlar akademisyenlik mesleğiyle ilgili faaliyet alanlarından sadece birkaçıdır.

Akademisyenlerin özellikle meslek sahalarına giren tüm konularda (yayın, öğrencilerle-yayıncılarla-meslektaşlarla ilişkiler, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma vb.) etik ilkeler çerçevesinde hareket etme sorumluluğu toplumun en eğitimli tabakasını oluşturan bu meslek mensuplarına bu konuda daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Kaldı ki bilim adamları olarak akademisyenler, bu konuda yapılacak gerek eğitim, gerekse yayın vb. çalışmaların bile temellerinin atılmasında öncü rolü üsteleneceklerdir ya da üstlenmeleri beklenmektedir. Fakat bu çalışmaları yapacak/yapması beklenen kişiler olarak akademisyenlerin söz konusu bu olguya (etik) ilişkin ilkeleri kendi meslekleriyle ilgili faaliyetlerde ne kadar uyguladıklarının da bilinmesi, bu kişiler tarafından bu alana ilişkin yapılacak çalışmaların gerek saygınlığını gerekse çalışmanın yapıldığı alandaki kişiler tarafından özümşenerek davranışa geçirilmesini etkileyecektir. Bu bağlamda çalışmada, genel olarak etik kavramı, kapsamı, ahlakla ilişkisi, etik sistem ve ilkeler, akademisyenlik mesleğinin etik boyutuna ilişkin literatürden derlenen bilgiler paralelinde akademisyenlerin gerçekleştirdikleri çeşitli faaliyetlerle (akademik faaliyetler, üniversite dışı çalışma, seyahat faaliyetleri, yayıncılarla-öğrencilerle-diğer meslek taşlarıyla ilişkiler) ilgili ve gerçekleşmesi durumunda etik açıdan sorun teşkil eden ve/veya sorun olarak algılanabilecek konulara karşı, akademisyenlerin algılamalarını belirlemeye yönelik Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim elamanları üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya yer verilmiştir.

ETİK KAVRAMI – KAPSAMI - AHLAKLA İLİŞKİSİ – ETİK İLKELERİ VE SİSTEMLERİ

Yunanca'da "karakter" anlamına gelen "ethos" sözcüğünden türetilen "etik" kavramı, ideal ve soyut olana işaret ederek, ahlak kurallarının ve değerlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Aydın, 2002: 5). Etik, felsefenin bir dalı olarak düşünüldüğünde kökleri 2500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır (Bricley, Smith ve Zimmerman, 2002). Aristo etiği, insanın günlük hayatında yararlı olacak davranışların keşfi olarak tanımlamıştır (Daly ve Mattilla, 2000). Daha geniş bir tanımlamayla etik; yarar, iyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları inceleyen, bireysel ve grupsal davranış ilişkilerinde

neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyen ahlaki ilkeler, değerler ve standartlar sistemidir (Hatcher, 2004).

Gerek günlük yaşamda gerekse yazılı bazı kaynaklarda ahlak ve etik kavramlarını birbirinin yerine kullanılmasına karşın, ahlak ve etik farklı kavramlardır. Etik genel olarak bakıldığında ahlakla, dinle, inançla, gelenek ve göreneklerle, kültürle ve bazen de kanun ve düzenlemelerle bağlantısı kurulmaya çalışılan karmaşık bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Aras, 2001). Türkçe’de “ahlak” kavramı, Latince “moral” sözcüğünün karşılığıdır. Bu anlamda ahlak görelidir ve toplumdan topluma değişebildiği gibi aynı toplum içindeki farklı grupların benimsediği ahlak kuralları arasında bile farklılıklar vardır. Ahlak huy, mizaç, yaratılış anlamına gelen “hulk” sözcüğünün çoğulu olup, insanlar arası ilişkilerde uyulması gereken tinsel ilke ve kuralları içerir (Cevizci, 2002: 1-5). Etik kuramlar, ahlakın özü, kökeni ve toplumsal yaşamdaki işlevinin yanı sıra, insanların bir arada yaşayabilmelerinin gerekleri, toplumsal yaşamın normları ve değerleri, kişiler ile toplum arasındaki ilişkiler, bireysel yaşamın amacı ve anlamı üstüne görüşleri dile getirmektedir (Aydın, 2002: 6). Ahlak, kültürel değerler ve ideallerle ilgili doğru ve yanlışları ve bunlara uygun olarak nasıl davranılması gerektiğini belirler ve aynı zamanda geniş tabanlı ve nasıl davranılması gerektiğine ilişkin yazılı olmayan standartları içerir. Etik davranışlar ise ahlaki doğru yanlışların aksine sosyal olarak kabul edilebilen davranışlardır. Bu bağlamda etik kuralların ise, açık ve belirli bir alana ilişkin (siyaset etiği, tıp etiği, eğitim etiği v.) yazılı kuralları içermesi beklenir. Bu ilkeler kişilere göre değil, evrensel kabul gören kavramlara göre geliştirilirler. Bu kapsamda birçok etik sorun aynı zamanda ahlaki sorunları da kapsamaktadır (Lambarton ve Minor, 1995: 326).

Etik, tek tek eylemlerle ilgili ahlaki yargılarda bulunmaz, eylemlere ilişkin ahlaki yargıların nasıl oluştuğunu üst düzey üzerinde çözümlenmektedir. Etiğe uygun davranan kişi, davranışının sonuçlarını kavrayarak ve üzerinde düşünerek talep edilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştüren kişidir. Etik, “modern toplumları, dünya görüşlerindeki, özel kanaatlerindeki ve dinsel inançlarındaki çoğulculuğu karakterize eder” (Pieper, 1999: 19).

DeGeorge (1999) etiği; normatif etik, tanımlayıcı etik ve meta etik olmak üzere üçlü gruba ayırmaktadır. Bu üç etik türünü ise kendi içinde özel ve genel etik adı altında bölümlendirmektedir. Normatif etik, ahlak sisteminin temel değerleri ve temel ilkelerin haklılığı, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi

üzerinde dururken, tanımlayıcı etiğin konusu; insanların kültürlerin ve toplumların ahlaksallığını tanımlamak ve bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Meta etik ise, ahlakın nedenselliğini analiz etmektedir. Özel ve genel etik ayırımında ise, özel etik belirli konulardaki sorunların çözümünde odaklaşırken, genel etik daha kapsamlı konulardaki insan çabalarının ahlaki boyutunu açıklamaktadır.

Bugüne kadar değişik bilim adamları, farklı alanların etik boyutlarıyla ilgili birçok model ortaya koymuşlardır. Bu modellerden bazıları; Kohlberg'in "Bilişsel Ahlak Gelişim Modeli (1969)", Ferrel ve Gresham'ın "Olasılık Modeli (1985)", Hunt ve Vitell'in "Pazarlama Etiği Genel Teorisi (1986)", "Sentez Modeli", "Erdem Etiği Modeli (1990)", Thomas Jones'in "Olaya Dayalı Modeli (1991)", "Sosyal İlişki Modeli (1999)" vb. olarak sıralanabilir (Jones, 1991: 366-395; Williams ve Murphy, 1990: 19-29; Ferrell vd., 1989: 55-65; Velioglu, 2003: 277). Söz konusu bu modellerin her biri, çeşitli alanlara ilişkin etik bakımdan önem taşıyan hususları incelemektedir.

Literatürde, etik ile ilgili üzerinde yoğun bir şekilde tartışılan konuların başında, etik ilkelerinin hangi ölçütlere göre geliştirileceği ve etik sistemleri gelmektedir. Etik sorunların, tartışmalı ve belirsiz durumlarda daha çok ortaya çıkması da, bu ilkelerin hangi esaslara dayalı olması gerektiği sorununu vurgulamaktadır. Söz konusu bu farklılıklara rağmen etik ilkelerin geliştirilmesinde genellikle temel alınan yaklaşımlar hakkaniyet ilkesi, insan hakları, faydacılık ve bireysellik ilkeleridir (Lamberton ve Minor, 1995: 328). Etik sistemleriyle ilgili ise dördü bir sınıflandırmadan söz etmek mümkündür. Söz konusu bu sınıflandırmada yer alan her bir sistem, farklı bir etik sistemini temsil etmektedirler. Bu sistemler; amaçlanan sonuç etiği (yararçı etik), kural (ödev) etiği, toplumsal sözleşme etiği (aydınlanma etiği) ve kişisel etikdir. Tablo 1'de bu etik sistemlerinin temsilcileri ve tanımları yer almaktadır.

Tablo 1: Etik Sistemler

ETİK SİSTEM	TEMSİLCİSİ	TANIMI
Amaçlanan Sonuç Etiği	John Stuart Mill (1806-1873)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, amaçlanan sonuçları tarafından belirlenir.
Kural Etiği	Immanuel Kant (1724-1804)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, standartlar ve yasalar tarafından belirlenir.
Toplumsal Sözleşme Etiği	Jean Jack Rousseau (1712-1778)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, belli bir toplumun normları ve gelenekleri tarafından belirlenir.
Kişisel Etik	Martin Buber (1878-1965)	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, kişinin vicdanı tarafından belirlenir.

Kaynak: İnyet Pehlivan, A. Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik, PegemA Yayıncılık, 3. Basım, Ankara, 2002:21

MESLEK ETİĞİ VE AKADEMİSYENLİKTE ETİK DAVRANIŞLAR

Meslek kavramına ilişkin ilgili literatürde üzerinde durulan ortak tanımlardan birisi; bir kimsenin geçimini sağlamak, kendini gerçekleştirmek vb. gibi nedenlerle sürekli olarak yaptığı iş, tuttuğu yol, ekol, uğraş alanı olduğudur (Yıldız, 2001: 38). Bununla birlikte bir uğraşının meslek olarak nitelendirilebilmesi için temel bazı şartları taşıması gerektiği üzerinde durulan konular; karmaşık ve sürekli gelişen bir bilgi yapısını içermesi, uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde mesleki yargıların kullanılması ve kamu yararına hizmet edecek mesleki bir sorumluk anlayışına sahip olması gibi hususlardır (Marşap, 1996: 119).

Meslek etiğinin en ayırt edici özelliği, mesleği yerine getirirken kusurların, meslek çevresi dışında çok fazla tepki görmemesi, kamu vicdanının bu tür kusurlara ilgisiz kalmasıdır (Aydın, 2002: 75). Uygulamada farklı meslek gruplarına bakıldığında, her meslek grubu kendisiyle ilgili mesleki davranış kurallarını kendisi geliştirmektedir. Karar verme aşamasında neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı, neyin haksız olduğunun belirlenmesine meslek etiği ilkeleri yardımcı olmaktadır ki, günümüzde mesleklere ilişkin geliştirilen mesleki etik kodları yaygınlaşma eğilimindedir.

Günümüzde mesleklerarası farklılıkların olmasına rağmen meslek etiği ile ilgili olarak belirlenen kurallar genel olarak şu şekildedir (Akdoğan, 2003:309):

- Meslek mensubunun yasaların öngördüğü düzeyin üzerinde bir davranışta bulunmaları ve bu seviyeyi her zaman korumaları gerekmektedir.
- Belirlenecek etik kurallar dürüst davranmaya ve kamuoyunda olumlu bir izlenim bırakmaya yönelik olmalıdır.
- Meslek grupları belirlenen etik standartlara ters düşecek olan tüm davranışları yasaklamalı ve buna yönelik cezai müeyyide uygulamalıdır.

Her mesleğin kendine özgü bir takım gereklilikleri ve nitelikleri olduğu açıktır. Burada dikkate alınması gereken husus, her meslekle ilgili, mesleği icra edenler tarafından bu gereklilikler ve niteliklerin bilinmesi gerekliliğidir. Bu konu, özellikle söz konusu mesleği icra edenler ya da icra etmeyi düşünenlerle o mesleğe ait gereklilikler arasındaki uyum derecesinin belirlenmesi açısından da önemlidir. Çünkü meslek etiği her şeyden önce, o mesleği sürdürenlerin mesleğin gerektirdiği nitelik ve özelliklere ne derecede sahip olup olmadığıyla yakından ilgilidir (Torlak, 2001: 84). Meslek etiği

açısından mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olma yanında yapılan işi benimseme, o işte en iyi olmaya çalışma ve meslek onuruna sahip çıkmanın gerekliliği de önemli bir konudur. Diğer taraftan meslek sahibi olmanın o kişiye sağladığı birçok prestijden de söz etmek olasıdır (Arslan, 2001: 74).

Meslek etiği bakımından bir davranışın etik dışı bir davranış olup olmadığına dair aşağıda verilen soruların meslek mensubu tarafından yanıtlanması, söz konusu davranışın etik olup olmadığı konusunda ilgili kişiye genel bir izlenim sunabilir (Otlu, 1999: 128):

- Yaptığım şey, doğru, adil ve yasal mıdır?
- Bu benim kendi işim olsaydı aynısını yapar mıydım?
- Bu yaptıklarımı rahat bir şekilde eşimle, arkadaş veya en yakınımındaki kişilerle paylaşabilir miyim?
- Bu davranışlarımla kimler, nasıl haksız yere zarar görebilir?
- Bu davranışım ortaya çıktığında mesleki saygınlığım, itibarım bundan nasıl etkilenir?
- Bu davranışı başka bir meslektaşım yapmış olsaydı bunu nasıl karşılardım?

Literatürde etik kuramlarına ilişkin çeşitli yaklaşımlar olmakla birlikte, genel olarak etik kuramları; bir eylemin sonuçlarıyla ilgilenen kuramlar (teleolojik kuramlar), tek kural kuramları (deontolojik kuramlar), birçok kuralı içeren kuramlar (teleolojik ve deontolojik kuramların karması), faydacılık kuramları, kişisel haklarla ilgili kuramlar, hakkaniyet kuramları şeklinde gruplandırmak mümkündür (Tsalkis ve Fritzsche, 1989: 696). Temel etik yaklaşımları bakımından akademisyenlerin davranışları, öncelikle belirli temel ilke ve değerleri yansıtması bakımından deontolojik etkiler veya yönlendirmeler taşımakla birlikte, akademisyenlerin faaliyetlerinin sonuçlarının taşıdığı önem göz önüne alındığında, faydacı yaklaşımın da bu alanda geçerli olması gerektiğini söylemek mümkündür. Bir meslek olarak akademisyenliği ele aldığımızda, akademisyenliğin; hukuk, tıp gibi meslek dallarıyla birlikte en eski meslek dallarından biri olduğunu belirten Pınar (2002) bu durumu, akademisyenlik mesleğinin, meslek olmanın gerektirdiği özelliklere çok eski zamanlardan beri güçlü bir şekilde sahip olmasından kaynaklandığını üzerinde durmaktadır.

Akademisyenlerin meslek ilkeleri konusunda en önemli uygulama A.B.D Öğretim Üyeleri Birliği'nin konuyla ilgili olarak geliştirmiş olduğu ilkelerdir. 1966 yılında akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak söz konusu bu birlik, "Profesyonel Etik Duyurusu"nu yayınlamış, 1987'de yeni gereksinimler

istikametinde bu ilkeler tekrar gözden geçirilerek güncelleştirilmiştir. Söz konusu duyurunun temel amacı, Amerikan akademisyenlerinin teorik olarak uyması zorunlu olan etik davranışları üyelerine duyurmaktır (Shenas, 1984: 27). Konuyla ilgili olarak ülkemizde, tüm bilim insanlarının güvene dayalı değerleri korumaları gerektiğini belirten TÜBA (2002), bilim insanlarının uyması gereken bir sorumluluk listesi yayımlamıştır. Söz konusu bu sorumlulukların özellikle araştırma süreciyle ilgili olanları özet olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Araştırmanın tasarımında ve yürütülmesinde en yüksek mesleki standartlara sahip olmak,
- Araştırmanın yapılışı ve bulgularının analizi sırasında, öz eleştiri, dürüstlük ve açıklığı elden bırakmamak,
- Aynı konu üzerinde araştırma yapmış ve yapmakta olan diğer araştırmacılara karşı, onların katkılarını içtenlikle ve açıkça teslim edici bir tavır içinde olmak ve bu tavırları bilimsel bir makale yazarken tam olarak korumaktır.

Birçok ülkede kabul edilen etik ilkeler araştırma ve uygulamada, hizmet sunulan ya da hizmetinden yararlanan kişilerin suiistimal ya da taciz edilmemesi, uzmanlık sınırlarının bilinmesi, uzmanlığın güncel tutulması, araştırmalarda katılımcıların özgür iradeleriyle katılımlarının ve bilgilendirmelerinin sağlanması, alınan bilgilerin gizliliği, psikolojik veya fiziksel rahatsızlık ve kandırmanın yer almaması, elde edilen bilgilerin belirtilen ve onaylanan amaçlar dışında kullanılmaması, hizmet alınan veya verilen kişiler arasında ayırım yapılmaması gibi konuları kapsamaktadır (Bakan, Taşlıyan ve Büyükbeşe, 2003: 383). Bu bağlamda akademik etkinliklere yönelik etik ilkeler ise, bulguların yansız bir şekilde sunulması, başka bir çalışma ya da eserin kişinin kendi eseriymiş gibi sunulmaması, daha önce yayınlanmış eserlerin veya türevlerinin özgün eserlermiş gibi yayınlanmaması, kullanılan kaynaklara uygun referansların verilmesi ve yazarlık haklarının katkı paylarına göre gerçekleştirilmesi, bilimsel amaçlı çıkılan seyahatlerin ve katılınan konferans/kongrelerin amaca uygun değerlendirilmesi, öğrencilerle olan ilişkilerde bir takım etik ilkelerin (adil davranış, tacize yönelmeme, notu tehdit olarak kullanmama vb.) uygulanmasına özen gösterme, derslere zamanında girme, çalışma saatlerine uyma vb. gibi sıralamak mümkündür (Sümer, 1998: 77-79). Diğer yandan özellikle bilimsel araştırma süreci ağırlıklı olmak üzere söz konusu bu durumlarla ilgili çeşitli etik sorunlarla da karşılaşmak mümkündür. Bu

sorunların ağırlıklı olarak yaşandığı bilimsel araştırma sürecinde karşılaşılan etik sorunları genel hatları ile şu şekilde sıralamak mümkündür (TÜBA; 2002: 1-36; Senatarlar, 2001: 46-52): Yazarlık hakkı sorunları (sorumsuz yazarlık), disiplinsiz araştırma, uydurmacılık, çoklu yayın (duplikasyon), bölerek yayınlama, insan, hayvan etiğine saygısızlık, kaynakların taraflı seçilmesi, taraflı yayındır.

Bilimsel araştırmalarda yukarıda verilen söz konusu bu etik sorunların önlenmesine yönelik literatürde üç genel yaklaşım üzerinde durulmaktadır (Kansu ve Ruacan, 2000; Aydın, 2001: 113-114). Söz konusu bu yaklaşımlardan ilki, araştırmacı olmak isteyenlere bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini en ileri düzeyde öğrenme imkanı sağlayacak eğitim olanaklarının sunulmasıdır. Dolayısıyla özellikle eğitim kurumlarında bilimsel araştırma yöntemleri konusunda yeterli düzeyde eğitim verilmelidir. İkinci yaklaşım, araştırmacıları bilimsel yanıltmalara yönlendirecek daha fazla araştırma ve yayın yapma baskılarının azaltılması gerekliliğidir. Konuyla ilgili üzerinde durulan üçüncü önlem ise araştırmacılara yapacakları araştırmaları finanse edecek yeterli mali kaynakların sağlanmasıdır. Aksi taktirde araştırmacı yaptığı çalışmalarda kendisini mali kaynak sağlayan kişi ve kuruluşların baskısı ve yönlendirmesi altında hissedebilecektir (Bakan, Tařhyan ve Büyükbeşe, 2003: 383).

Akademisyenlerin çeşitli alanlardaki faaliyetleri kapsamında etik bakımdan sorunlu olarak değerlendirilebilecek davranışlara (araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler ve öğrencilerle ilişkiler) karşı olan tutumlarını belirlemeye yönelik Pınar (2002) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, akademisyenlerin etik sorunlara karşı tutumları bakımından sırasıyla; not karşılığı maddi çıkar sağlamak, araştırma verilerini tahrif ederek sonuçları bozmak, özel seyahatleri bilimsel çalışma gibi gösterip üniversiteden maddi destek sağlamak, maddi destekle sürdürülen araştırmalarda dokümanları tahrif ederek yüksek mali destek sağlamak, çalıntı eser yazmak ve üniversite desteğiyle yapılan seyahatlerde harcamaları aşırı göstermek “etik dışı” sıralamasında en başta gelen konuları oluşturmaktadır.

Konuyla ilgili olarak, Bakan, Tařhyan ve Büyükbeşe (2003)’nin “Bilimsel Araştırmalarda Etik Değerler Konusunda Akademisyenlerin Etik Görüşleri: Bir Alan Araştırması” başlığını taşıyan araştırmalarında, ülkemizde etik kurallara uymayan ve yapıcı olmayan eleştirilerin çoğunlukla olduğu sonucuna varılmıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda başka çalışmalardan

izin alarak alıntı yapılması gerekiyorsa, buna yeterince uyulmaması hususu da aynı araştırmadan çıkan diğer bir sonuç olmuştur.

“Etik Davranışların Örgüte Yerleştirilmesi ve Üniversitelerde Bir Alan Çalışması” konulu Bakan ve Büyükbeşen (2003)’in yapmış oldukları diğer bir araştırma sonuçları arasında; akademisyenlerin etik konusuyla ilgili olarak fakültenin başarılı olması için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiği görüşünü olumlu olarak algıladıkları, buna karşın bireylerin gelişmesine ve bireysel amaçlarına ulaşmalarına hizmet eden ödül sistemiyle ilgili ise olumsuz bir algılamaya sahip oldukları görüşleri yer almaktadır.

“An Investigation of Ethical Standarts of Information Systems Academicians” başlıklı çalışması kapsamında Shenan (1994); araştırma, seyahat, yayınevleri ile ilişkiler, dışarıda çalışma, öğrenciler ile ilişkiler ve bilgi sistemleri ile ilgili faaliyetler olarak bir sınıflandırmaya giderek akademik etiği incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda, araştırma verilerinde oynama yapmak, not için öğrencilerle flört etme, hediye veya para kabul etmenin tamamı ile etik dışı olduğu ortaya konulmuştur.

Konuyla ilgili Engle ve Smith (1990); “The Ethical Standarts of Accounting Academicians” başlıklı, akademisyenlerin etik anlayışını ortaya koymak amacıyla yapmış oldukları çalışma sonucunda, çalıntı eser yazmanın, araştırma sonuçlarını etkilemek amacıyla verileri değiştirmek, yayıncılardan menfaat sağlamak, öğrencilerden not karşılığı hediye kabul etmenin tamamı ile etik dışı davranışlar olarak algılandığını ortaya koymuşlardır.

AKADEMİSYENLERİN MESLEK ETİĞİ KONUSUNDAKİ ALGILAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın temel amacı, akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak çeşitli alanlarda (araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması, öğrenciler ile ilişkiler) gerçekleştirilen faaliyetlerdeki davranışlara karşı, etik bakımdan sorun teşkil eden konulara ilişkin akademisyen algılamalarını ortaya koymaktır. Ayrıca akademisyenlerin söz konusu bu algılamalarının çeşitli demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, ünvan ve çalışılan üniversite) göre de istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip-göstermediğinin tespiti de araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Özellikle türü ne olursa olsun tüm örgütlerin her türlü uygulamalarında etik davranma sorumluluklarının giderek artması, söz konusu birimlerde çalışanların davranışlarında etik ölçütlere göre hareket etme gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu kapsamda bir örgüt türü olarak ele alabileceğimiz üniversite çalışanlarının etik davranışlara ilişkin uygulamalarının önemi oldukça büyüktür. Çünkü görevleri gereği toplumun en elit tabakasını oluşturan (oluşturması beklenen) üniversite mensuplarının (akademisyenlerin), topluma her yönüyle olduğu gibi bu konuda da örnek olmasının beklenmesi oldukça normaldir. Bu bağlamda araştırma, akademisyenlerin etik dışı davranışlara ilişkin algılamalarının ne düzeyde olduğu ve söz konusu bu algılamaların onların bazı kişisel bilgileri itibarı ile değişip değişmediğinin ortaya konması, etik ilkelerin gerek söz konusu bu kurumlara yerleştirilmesi, gerekse konuyla ilgili değişik evrenler üzerinde yapılacak çalışmalarda karşılaştırma yapmada bir kaynak teşkil etmesi bakımından önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Veri Toplama Yöntemi ve Evren

Araştırmada akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak çeşitli alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerdeki davranışlara karşı, etik bakımdan sorun teşkil eden konulara ilişkin akademisyen algılamalarını ortaya koymak için anket tekniğinden yararlanılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket, 5'li ölçeğe göre tasarlanmış olup, 5'li ölçekteki ifadelerin kodlanması; "1: tamamıyla etik, 2: kısmen etik, 3: kararsızım, 4: kısmen etik dışı ve 5: tamamıyla etik dışı" olarak yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket, Engle ve Smith (1990), Shenan (1994) ve Pınar (2002)'in konuyla ilgili değişik zaman ve evrenler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında kullandıkları anket formlarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Uygulanan anket, daha önce uygulanan söz konusu bu anketlerden farklı olarak "akademik ünvanın kullanılmasına" dair 3 ifadeyi de kapsamakta olup, akademisyenlerin meslekleriyle ilgili, araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması, öğrenciler ile ilişkiler faaliyetlerini kapsayan toplam 33 ifadeden oluşmaktadır. Anketin gerek içsel gerekse dışsal geçerliliğinin artırılması için Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi'nde çalışan 45 öğretim elamanı üzerinde bir ön uygulama yapılmıştır.

Ön test sonucu elde edilen verilere dayalı olarak yapılan faktör analizi sonucunda, bazı ifadeler faktör yüklerinin çok düşük olması nedeniyle anketten çıkarılmış ve anketin özellikle içsel geçerliliği ile ilgili olarak görüşlerini belirtmeleri açısından ön uygulama için hazırlanan anket formunda yer alan ve öğretim elamanlarına, “anketin kapsam ve yeterlilikleri hakkındaki görüş ve katkılarınızı belirtiniz” şeklinde açık uçlu soruya vermiş oldukları cevaplar da değerlendirilerek, söz konusu bu uzman görüşleri doğrultusunda anketin gerek şekil gerekse içerik olarak son düzenlemesi yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan anket, yapılan ön uygulama sonunda güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve $\text{Alpha}=0,91$ olarak gerçekleşmiştir. Güvenirlilik analizi, herhangi bir konuda örnekleme oluşturan birimler üzerinden veri toplamak amacı ile geliştirilen ölçme aracını oluşturan ifadelerin (yargı, önerme soru vb.), kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla kullanılır. Ölçme aracını oluşturan ifadelerin birbirleriyle tutarlılık gösterip göstermediği, aralarındaki ilişkinin (korelasyonun) ölçülmesiyle ortaya çıkmaktadır. Güvenirlilik katsayısı 0 ile 1 arasında değerler alır ve bu değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik artar (Ural ve Kılıç, 2005: 258). Bu bağlamda, bu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anketin güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Öte yandan konuyla ilgili alınan uzman görüşleri de anketin özellikle geçerliliğinin artırılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Araştırma'nın evrenini Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. ve Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F'de görevli öğretim elamanları oluşturmaktadır. Evren olarak iki farklı üniversitede görev yapan öğretim elamanlarının araştırmaya dahil edilmesindeki ana amaç, seçilen söz konusu üniversitelerin birisinin konum olarak metropol şehirde bulunması ve daha gelişmiş bir üniversite olması diğerinin ise taşra üniversitesi kapsamında değerlendirebileceğimiz bir konumda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle gerek konum gerekse gelişmişlik açısından farklı düzeylerde bulunan söz konusu bu üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin; akademisyenlik mesleğiyle ilgili etik algılamalarının farklılık gösterip göstermediği de araştırılarak, özellikle etik ilkelerinin evrenselliğiyle ilgili yorumda bulunulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. ve Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F'de görevli öğretim elamanlarının sayısı belirlenmiştir. Araştırmada, evrenin tamamına ulaşım olanağının bulunması nedeniyle örneklem alınma yoluna gidilmemiştir. Anketler tüm evren sayısınca çoğaltılarak akademisyenlere dağıtılmıştır. Fakat anketlerin geri dönüş oranının

artırılmasına yönelik önemli ölçüde girişimler yapılmasına karşın, geri dönüş oranı Gazi Üniversitesi için % 34.4 ve Sakarya Üniversitesi için ise %43 olmuş ve toplam 118 (63 Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F;55 Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F) akademisyen anketi değerlendirmeye alınmıştır.

Veri Çözümleme Yöntemi

Anket uygulaması gerçekleştirildikten sonra yukarıdaki puanlama ile değerlendirmeye alınan veriler, anketin birinci bölümü (kişisel bilgiler) için yüzde ve frekans yöntemiyle çözümlenmiştir. Anketin ikinci bölümünde yer alan ve akademisyenlik mesleğiyle ilgili çeşitli alanlarda (araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması ve öğrencilerle ilişkiler) gerçekleştirilen faaliyetlerdeki davranışlara karşı etik açıdan sorun teşkil edebilecek konulara ilişkin akademisyen algılamaları, her alanın kapsadığı davranışlarla birlikte ayrı ayrı verilerek yüzde, frekans ve aritmetik ortalamaları esas alınarak yorumlanmıştır

Yine araştırmanın amaçlarından olan akademisyenlerin yukarıda verilen alanlardaki faaliyetlere ilişkin etik algılamaları ile kişisel bilgileri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık olup olmadığının analizi ise parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U Testi, ve Kruskal-Wallis H Testi ile yapılmıştır. Bilineceği üzere araştırmalarda veri analizi sürecinde, önemlilik (farklılık) testlerine ilişkin uygulanacak en uygun istatistiği tekniği saptayabilmek için bir çok hususun (araştırmanın amacı, örneklem yöntemi, değişkenlerin türü-özellikleri, her gruptaki denek sayısı, verilerin parametrik ya da parametrik olmayan test koşullarının sağlayıp sağlamadığı vb.) göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Baş, 2001: 147; Ural ve Kılıç, 2005: 56). Bu araştırmada söz konusu bu hususlar dikkate alınarak, anket uygulamasından elde edilen verilerin analizinde, parametrik mi yoksa parametrik olmayan (non-parametrik) testlerin mi kullanılacağına ilişkin kararın verilmesinde, söz konusu testlerin kullanım koşulları esas alınmıştır. Anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin parametrik test koşullarını tam olarak taşınamaması (her alt gruptaki denek sayısının anlamlı sonuçlar verecek sayıda olmayışı ve varyansların homojen dağılımlarının eşitliği şartını sağlayıp sağlamadığının anlaşılması amacıyla yapılan "Varyansların Homojenliği Testi" sonucunda varyansların homojen dağılım göstermemesi) nedeniyle araştırmadaki farklılık (önemlilik) testleri için parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Bu kapsamda, çalışmada iki gruplu cinsiyet ve görev yapılan üniversite değişkenleri ile akademisyenlerin; araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması ve öğrencilerle ilişkiler alanlarındaki faaliyetlere ilişkin etik algılamaları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık gösterip göstermediği, Mann-Whitney U Testi ile analiz edilmiştir.

Akademisyenlerin yukarıda verilen söz konusu her bir alandaki faaliyetlere ilişkin etik algılamalarının akademik ünvan ve yaş (ikiden fazla gruplu değişkenler) değişkenlerine göre 0,05 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık gösterip göstermediği ise, Kruskal-Wallis H Testi ile analiz edilmiştir. İki gruptan fazla olan söz konusu bu kişisel bilgi değişkenlerinin, hangi ikisi arasında farklılık olup-olmadığı ise yine Mann-Whitney U Testi ile analiz edilmiştir. Uygulamayla ilgili analizler SPSS 11.0 programıyla yapılmış ve sonuçlar amacına uygun olarak yorumlanmıştır.

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Ankete Katılan Akademisyenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 2: Ankete Katılan Akademisyenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Kişisel Bilgiler (N=118)		f	%
Cinsiyet	Bayan	30	25,4
	Bay	88	74,6
Ünvan	Prof. Dr.	7	5,9
	Doç. Dr.	7	5,9
	Yrd. Doç. Dr	29	24,6
	Arş. Gör.	61	51,7
	Öğr.Gör. - Okutman	14	11,9
Yaş	22-30	45	38,1
	31-38	38	32,2
	39-46	23	19,5
	47-55	6	5,1
	55 ve üzeri	6	5,1
Görev Yapılan Üniversite	Gazi Üniversitesi	63	53,4
	Sakarya Üniversitesi	55	46,6

Tablo 2'ye göre ankete cevap veren akademisyenlerin %25,4'ü bayan, %74,6'sı baydır. Akademisyenlerin %5,9'u Prof. Dr., %5,9'u Doç. Dr., %24,6'sı Yrd. Doç. Dr., %51,7'si Arş. Gör. ve %11,9'u ise Öğr. Gör. veya

Okutman olarak görev yapmaktadırlar. Akademisyenlerin %38,1'i 22-30 yaş %32,2'si 31-38, %19,5'i 39-46, %5,1'i 47-55 ve %5,1'i de 55 ve/veya üzeri bir yaş grubundadırlar. Ankete cevaplayan akademisyenlerin %53,4'ü Gazi Üniversitesi'nde görev yaparken %46,6'sı ise Sakarya Üniversitesi'nde görev yapmaktadırlar.

Ankete Katılan Akademisyenlerin Meslek Etiğine İlişkin Sorunlara Karşı Algılamaları İle İlgili Bulgular

Tablo 3'de akademisyenlerin, akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak araştırma alanındaki faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, öğrenciler ile ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması faaliyetleri kapsamında etik bakımdan sorunlu olarak değerlendirilebilecek davranışlara karşı olan algılamalarının frekans, yüzde, standart sapmaları ve aritmetik ortalamaları yer almaktadır. Buna göre araştırma faaliyetleri ile ilgili olarak verilen "aynı eserin yayınlanması için aynı anda birden fazla dergiye başvuruda bulunmak" faaliyetine akademisyenlerin % 15,3'ü "tamamıyla etik", % 9,3'ü "kısmen etik", % 16,9'u "kararsızım", % 21,2'si "kısmen etik dışı", % 37,3'ü "tamamıyla etik dışı" cevabını vermişlerdir.

Maddi destekle sürdürülen araştırmalarda yüksek mali destek sağlamak için araştırma giderlerini olandan daha fazla göstermesini akademisyenlerin hepsi, kısmen (% 08) veya tamamıyla etik dışı (% 99,2) bulmuşlardır. Akademisyenlerin % 3,4'ü bir eserden yapılan alıntıyı kaynak göstermeksizin kendi yayınında kullanmak faaliyetini kısmen etik dışı bulurken, % 96,6'sı da tamamıyla etik dışı olarak değerlendirmektedirler. Aynı şekilde, akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu; yabancı bir eseri (yazarı belirtmeden) olduğu gibi çevirip kendi eseri gibi yayınlamak, hazırlanan bir çalışmanın yazarına, katkısı olmadığı halde ortak yazar olma teklifinde bulunmak, araştırma verileriyle oynayarak sonuçları etkilemek, hazırlanmış olduğu çalışmada, katkısı olmadığı halde meslektaşlarına ortak yazar statüsü vermek, tanıdık meslektaşlarına puan kazandırmak amacıyla kendi çalışmasıyla ilgisi olmadığı halde onun yayınlarına atıfta bulunmak faaliyetlerini "tamamıyla etik dışı" olarak nitelendirmişlerdir. Aynı tebliği birden fazla kongrede sunma faaliyetini ise araştırmaya katılan akademisyenlerin % 8,5'i tamamıyla etik, % 11'i kısmen etik, % 18,6'sı kısmen etik dışı ve % 47,5'i de tamamıyla etik dışı olarak nitelendirirken % 14,4'ü de söz konusu faaliyetin etik olup olmadığıyla ilgili görüşlerinde kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3: Ankete Katılan Akademisyenlerin Meslek Etiğine İlişkin Sorunlara Karşı Algılamalarının Frekans, Yüzde Dağılımları, Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İfadeler		Tamamiyle Etik		Kısmen Etik		Kararsızım		Kısmen Etik Dışı		Tamamiyle Etik Dışı		Stndt. Sapm.	Arıtmk. Ort.
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
Araştırma Faaliyetleri	1. Aynı eserin yayınlanması için aynı anda birden fazla dergiye başvuruda bulunmak.	18	15,3	11	9,3	20	16,9	25	21,2	44	37,3	1-45	3,60
	2. Maddi destekle sürdürülen araştırmalarda yüksek mali destek sağlamak için araştırma giderlerini olandan daha fazla göstermek.	1	0,8	7	5,9	6	5,1	17	14,4	87	73,7	0,90	4,50
	3. Bir eserden yapılan alıntıyı kaynak göstermeksizin kendi yayınında kullanmak.	-	-	-	-	-	-	1	0,8	117	99,2	0,09	4,99
	4. Yabancı bir eseri (yazarı belirtmeden) olduğu gibi çevirip kendi eseri gibi yayınlamak.	-	-	-	-	-	-	4	3,4	114	96,6	0,18	4,97
	5. Araştırma verileriyle oynayarak sonuçları etkilemek.	-	-	-	-	1	0,8	10	8,5	107	90,7	0,33	4,90
	6. Hazırlanmış olduğu çalışmada, katkısı olmadığı halde meslektaşlarına ortak yazar statüsü vermek.	1	0,8	1	0,8	6	5,1	21	17,8	89	75,4	0,69	4,70
	7. Tamdik meslektaşlarına puan kazandırmak amacıyla kendi çalışmasıyla ilgili olmadığı halde onun yayınlara atıfta bulunmak.	-	-	5	4,2	4	3,4	27	22,9	82	69,5	0,76	4,60
	8. Hazırlanan bir çalışmanın yazarına, katkısı olmadığı halde ortak yazar olma teklifinde bulunmak.	-	-	-	-	4	3,4	17	14,4	97	82,2	0,49	4,79
	9. Aynı tebliği birden fazla kongrede sunmak.	10	8,5	13	11,0	17	14,4	22	18,6	56	47,5	1,35	3,90

Seyahat Faaliyetleri	10. Üniversite desteği ile yapılan seyahatlerde harcamaları aşırı göstermek.	-	-	-	-	4	3,4	5	4,2	109	92,4	0,41	4,89
	11. Üniversite desteğiyle gidilen kongrelerde oturumlara katılmamak.	3	2,5			9	7,6	33	28,0	73	61,9	0,84	4,5
	12. Özel seyahatleri bilimsel çalışma seyahati gibi gösterip üniversiteden maddi destek sağlamak.	-	-	1	0,8	1	0,8	5	4,2	111	94,1	0,38	4,90
Üniversite Dışı Çalışma	13. Dışarıda çalışma nedeniyle üniversitedeki sorumluluklarını ihmal etmek.	-	-	-	-	6	5,1	20	16,9	92	78,0	0,55	4,73
	14. Bireysel işler için üniversite olanaklarını kullanmak.	-	-	4	3,4	1	0,8	20	16,9	93	78,8	0,66	4,70
Yayıncılarla İlişkiler	15. Ders kitaplarının seçiminde yayıncılardan bireysel yarar sağlamak.			3	2,5	9	7,6	19	16,1	87	73,7	0,74	4,6
	16. Ders kitaplarının seçiminde yayıncılardan bölümlere/fakülteye yardım sağlamak.	6	5,1	20	16,9	22	18,6	22	18,6	48	40,7	1,29	3,70
Akademik Unvanın Kullanılması	17. Meslektaşlarla kişisel ilişkilerde akademik unvanı baskı unsuru kullanmak.	-	-	1	0,8	5	4,2	15	12,7	97	82,2	0,57	4,80
	18. Meslektaşlarla iş ilişkilerinde akademik unvanı baskı unsuru olarak kullanmak.	-	-	1	0,8	10	8,5	16	13,6	91	77,1	0,67	4,70
	19. Özel yaşamda akademik unvanı kendi çıkarları için kullanmak.	2	1,7	5	4,2	10	8,5	15	12,7	86	72,9	0,94	4,50
Öğrencilerle İlişkiler	20. Bireysel işler için öğrencileri kullanmak.			3	2,5	5	4,2	17	14,4	93	78,8	0,67	4,70
	21. Öğrenci görüşme saatlerinde (geçerli mazeret olmaksızın; hasta, görevlendirme v.b.) yerinde bulunmamak.	1	0,8	1	0,8	12	10,2	28	23,7	76	64,4	0,78	4,50
	22. Öğrencilere ders yılı başında değerlendirme yöntemi ile ilgili bilgi vermemek.	2	1,7	7	5,9	15	12,7	28	23,7	66	55,9	1,01	4,30
	23. Güncelliğini yitirmiş ders kitapları kullanmak.	2	1,7	6	5,1	20	16,9	24	20,3	66	55,9	1,02	4,20

24. Dersle daha iyi kaynak oluşturabilecek yayınların bulunmasına rağmen kendi ders kitaplarını kullanmak.	-	-	3	2,5	16	13,6	23	19,5	76	64,4	0,82	4,50
25. Öğrencileri kendi kitaplarını satın almaya zorlamak.	-	-	1	0,8	4	3,4	14	11,9	99	83,9	0,54	4,80
26. Derslere, çoğunlukla yerine başka bir öğretim elamanını (Arş. Gör, Öğr. Gör vb.) yollamak.	1	0,8	6	5,1	13	11,0	19	16,1	79	66,9	0,94	4,40
27. Ders saatlerini ihlal etmek.	-	-	5	4,2	4	3,4	17	14,4	92	78,0	0,74	4,70
28. Geçerli mazeret olmaksızın (hasta, görevlendirme v.b.) dersin iptal edilmesi.	-	-	1	0,8	8	6,8	17	14,4	92	78,0	0,63	4,70
29. Not karşılığı maddi çıkar sağlamak.	-	-	1	0,8					117	99,2	0,09	4,99
30. Derslerine girilen öğrencileri ile flört etmek.			1	0,8	5	4,2	6	5,1	106	89,8	0,52	4,80
31. Derslerine girilmeyen öğrenciler ile flört etmek.	1	0,8	3	2,5	10	8,5	9	7,6	95	80,5	0,81	4,60
32. Akraba ve tanıdık öğrencilere ayrıcalıklı muamele yapmak.			1	0,8	2	1,7	5	4,2	110	93,2	0,42	4,90
33. Tanıdık öğrencilerin ders geçmeleri için diğer öğretim üyelerinden kolaylık istemek.	-	-	-	-	1	0,8	15	12,7	102	86,4	0,38	4,86

Bu sonuçlara göre, özellikle aynı eserin yayınlanması için aynı anda birden fazla dergiye başvuruda bulunmak ve aynı tebliği birden fazla dergide sunma faaliyetlerini aritmetik ortalamalara da yansıdığı üzere araştırma faaliyeti boyutunda yer alan diğer faaliyetlere oranla daha az etik dışı faaliyet olarak algılanmaktadır denebilir.

Akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak seyahat faaliyetleri alanında gerçekleştirilen faaliyetlerdeki davranışlara karşı, etik bakımdan sorun teşkil eden konulara ilişkin akademisyenlerin algılamalarına ilişkin ankette verilen, “üniversite desteği ile yapılan seyahatlerde harcamaları aşırı göstermek” faaliyetini akademisyenlerin %4,2’si “kısmen etik” dışı bulurken, %92,4’ü “tamamıyla etik dışı” bulmaktadırlar. Aynı şekilde seyahat faaliyetleriyle ilgili tablo 4’de verilen, “üniversite desteğiyle gidilen kongrelerde oturumlara katılmamak ve özel seyahatleri bilimsel çalışma seyahati gibi gösterip üniversiteden maddi destek sağlamak” faaliyetlerini akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu etik dışı bulmaktadırlar. Nitekim bu durum aritmetik

ortalamalardan da anlaşılmaktadır. Yine tablo 4’de kolayca görülebileceği üzere ankete cevap veren öğretim elamanlarının büyük bir çoğunluğu, üniversite dışı çalışmalarla ilişkili olarak, üniversitedeki sorumlulukları ihmal etmeyi ve bireysel işler için üniversite olanaklarını kullanmayı “tamamıyla etik dışı” olarak algılamaktadırlar.

“Ders kitaplarının seçiminde yayıncılardan bireysel yarar sağlama” faaliyetini akademisyenlerin %2,5’i “kısmen etik” bulurken, %16,1’i “kısmen etik dışı” ve %73,5’i de “tamamıyla “etik dışı” bulmaktadırlar. Diğer taraftan “ders kitaplarının seçiminde yayıncılardan bölümlere/fakülteye yardım sağlama” faaliyetini akademisyenlerin %16,1’i kısmen etik dışı, %73,7’si “tamamıyla etik dışı” bulurken %5,1’i “tamamıyla etik”, ve %16,9’u “kısmen etik” olarak değerlendirmektedirler.

Akademisyenlerin büyük bir bölümü; “meslektaşlarla kişisel ilişkilerde akademik ünvanı baskı unsuru olarak kullanmak”, “meslektaşlarla iş ilişkilerinde akademik ünvanı baskı unsuru olarak kullanmak”, “özel yaşamda akademik ünvanı kendi çıkarları için kullanma” faaliyetlerini “tamamıyla etik dışı” bir faaliyet olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerle ilişkiler sürecinde, etik bakımdan sorun teşkil eden konulara ilişkin akademisyenlerin algılamalarına ilişkin cevapları incelendiğinde, akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu öğrencilerle ilişkiler boyutunda tablo 3’de yer alan ve etik açıdan sorun teşkil eden hususları (ifade 20-33) “tamamıyla etik dışı” bulmuşlardır. Nitekim bu durum her faaliyet için hesaplanan aritmetik ortalamaya da yansımıştır. Ancak “derslere yerine başka öğretim elemanlarının yerine gönderilmesi”, diğer ifadeler ile karşılaştırıldığında daha düşük bir aritmetik ortalamaya sahiptir ki, bu da bu faaliyetin öğretim elamanlarınca daha az etik dışı bir faaliyet olarak algılandığını göstermektedir.

Akademisyenlerin Meslek Etiğine İlişkin Algılamaları İle Kişisel Özellikleri Arasındaki İlişki

Tablo 4: Görev Yapılan Üniversiteye Göre Farklılık Karşılaştırılması (Değişkenlere İlişkin İstatistikler)

	OKUL	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Araştırma Faaliyetleri	Gazi Ü.	63	61,75	3890,50
	Sakarya Ü.	55	56,92	3130,50
	Toplam	118		
Seyahat Faaliyetleri	Gazi Ü.	63	48,67	3066,00
	Sakarya Ü.	55	71,91	3955,00
	Toplam	118		
Yayıncılar ile İlişkiler	Gazi Ü.	63	60,69	3823,50
	Sakarya Ü.	55	58,14	3197,50
	Toplam	118		
Öğrenciler ile İlişkiler	Gazi Ü.	63	50,06	3154,00
	Sakarya Ü.	55	70,31	3867,00
	Toplam	118		
Üniversite Dışı Çalışmalar	Gazi Ü.	63	53,18	3350,50
	Sakarya Ü.	55	66,74	3670,50
	Toplam	118		
Akademik Ünvanın Kullanılması	Gazi Ü.	63	56,29	3546,00
	Sakarya Ü.	55	63,18	3475,00
	Toplam	118		

Tablo 5: Akademisyenlerin Etik Algılamalarının Görev Yaptıkları Üniversiteye Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Araştırma Faaliyetleri	Seyahat Faaliyetleri	Yayıncılar ile İlişkiler	Öğrenciler ile İlişkiler	Üniversite Dışı Çalışmalar	Akademik Ünvanın Kullanılması
Mann-Whitney U	1590,500	1050,000	1657,500	1138,000	1334,500	1530,000
Wilcoxon W	3130,500	3066,000	3197,500	3154,000	3350,500	3546,000
Z	-,770	-4,170	-,419	-3,239	-2,718	-1,269
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,441	0,000	0,675	0,001	0,007	0,204

a Grouping Variable: OKUL

Tablo 4 ve 5’de akademisyenlerin etik algılamalarının görev yaptıkları üniversiteye göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır. Tablo 5’deki Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre akademisyenlerin etik algılamalarında; araştırma faaliyetleri, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvan alanlarında 0,05 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık yokken; seyahat faaliyetleri ($U=1050$; $p<0,05$), öğrencilerle ilişkiler ($U=1138$; $p<0,05$), üniversite dışı çalışma ($U=1334,5$; $p<0,05$) alanlarına ilişkin etik algılama değerlendirmeleri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık tespit edilmiştir. Tablo 4’de verilen sıra ortalamalarına göre, Sakarya Üniversitesi’nde görev yapan öğretim

elamanların, seyahat faaliyetleri, öğrencilerle ilişkiler ve üniversite dışı çalışma faaliyetlerine ilişkin etik algılama puanları Gazi Üniversitesinde görev yapan öğretim elamanlarından yüksektir. Bu sonuçlar, Sakarya Üniversitesi'nde görev yapan öğretim elamanlarının, seyahat faaliyetleri, öğrencilerle ilişkiler ve üniversite dışı çalışma faaliyetlerine ilişkin etik algılamalarının Gazi Üniversitesinde görev yapan öğretim elamanlarına oranla daha hassas olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6: Ünvan Değişkenine Göre Farklılık Karşılaştırılması (Değişkenlere İlişkin İstatistikler)

	ÜNVAN	N	Mean Rank
Araştırma Faaliyetleri	Prof. Dr.	7	93,14
	Doç. Dr.	7	68,00
	Yrd. Doç. Dr.	29	55,62
	Arş. Gör.	61	60,65
	Öğr. Gör. - Okutman	14	41,46
	Toplam	118	
Seyahat Faaliyetleri	Prof. Dr.	7	69,79
	Doç. Dr.	7	65,93
	Yrd. Doç. Dr.	29	73,47
	Arş. Gör.	61	52,46
	Öğr. Gör. - Okutman	14	52,89
	Toplam	118	
Üniversite Dışı Çalışmalar	Prof. Dr.	7	67,21
	Doç. Dr.	7	68,93
	Yrd. Doç. Dr.	29	67,66
	Arş. Gör.	61	55,75
	Öğr. Gör. - Okutman	14	50,36
	Toplam	118	
Yayıncılar ile İlişkiler	Prof. Dr.	7	73,71
	Doç. Dr.	7	91,50
	Yrd. Doç. Dr.	29	62,69
	Arş. Gör.	61	59,52
	Öğr. Gör. - Okutman	14	29,71
	Toplam	118	
Akademik Ünvanın Kullanılması	Prof. Dr.	7	70,00
	Doç. Dr.	7	70,00
	Yrd. Doç. Dr.	29	65,31
	Arş. Gör.	61	55,51
	Öğr. Gör. - Okutman	14	54,36
	Toplam	118	
Öğrenciler ile İlişkiler	Prof. Dr.	7	73,36
	Doç. Dr.	7	71,86
	Yrd. Doç. Dr.	29	75,12
	Arş. Gör.	61	52,25
	Öğr. Gör. - Okutman	14	45,61
	Toplam	118	

Tablo 7: Akademisyenlerin Etik Algılamalarının Ünvanlarına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Yapılan Kruskal- Wallis H Testi Sonuçları Testi Sonuçları

	Araştırma Faaliyetleri	Seyahat Faaliyetleri	Üniversite Dışı Çalışmalar	Yayıncılar ile İlişkiler	Akademik Ünvan	Öğrenciler ile İlişkiler
Chi-Square	11,662	11,314	6,841	19,545	4,456	13,422
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	0,020	0,023	0,145	0,001	0,348	0,009

a Kruskal Wallis Test b Grouping Variable: ÜNVAN

Tablo 8: Akademisyenlerin Etik Algılamalarının Ünvanlarına Göre Farklılık Gösterdiği Alanların Kaynağına İlişkin Yapılan Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Araş. Gör.	Okutman - Öğr. Gör.
Araştırma Faaliyetleri	Prof. Dr	-	0,116	0,009	0,014	0,03
	Doç. Dr		-	0,323	0,570	0,164
	Yrd. Doç. Dr.			-	0,532	0,207
	Araş. Gör				-	0,045
	Okutman - Öğr. Gör.					-
Seyahat Faaliyetleri	Prof. Dr	-	0,872	0,582	0,154	0,155
	Doç. Dr		-	0,487	0,189	0,428
	Yrd. Doç. Dr.			-	0,002	0,122
	Araş. Gör				-	0,977
	Okutman - Öğr. Gör.					-
Yayıncılar ile İlişkiler	Prof. Dr	-	0,171	0,430	0,268	0,04
	Doç. Dr		-	0,037	0,010	0,000
	Yrd. Doç. Dr.			-	0,652	0,004
	Araş. Gör				-	0,002
	Okutman - Öğr. Gör.					-
Öğrenciler ile İlişkiler	Prof. Dr	-	1,000	0,917	0,138	0,45
	Doç. Dr		-	0,549	0,180	0,151
	Yrd. Doç. Dr.			-	0,002	0,006
	Araş. Gör				-	0,534
	Okutman - Öğr. Gör.					-

Tablo 6 ve 7'de Akademisyenlerin, araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, yayıncılarla ilişkiler, akademik unvan, öğrencilerle ilişkiler ve üniversite dışı çalışma alanlarındaki etik algılamalarının **ünvanlarına** göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal- Wallis H Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7'deki Kruskal - Wallis H Testi sonuçlarına göre akademisyenlerin, akademik unvan ve üniversite dışı çalışma faaliyetleri alanlarına ilişkin etik algılamalarında ünvanları itibarı ile 0,05 anlamlılık

düzeyinde herhangi bir farklılık yokken; araştırma faaliyetleri ($\chi^2=11,662$; $p<0,05$), seyahat faaliyetleri ($\chi^2=11,314$; $p<0,05$), yayıncılarla ilişkiler ($\chi^2=19,545$; $p<0,05$) ve öğrencilerle ilişkiler ($\chi^2=13,422$; $p<0,05$), alanlarına ilişkin etik algılama değerlendirmeleri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık tespit edilmiştir. Tablo 8’de ise söz konusu bu farklılıkların hangi ünvana sahip öğretim elamanları algılamalarından kaynaklandığını belirlemeye yönelik olarak yapılan Mann - Whitney U Testi Sonuçları yer almaktadır. Söz konusu bu test sonuçlarına göre araştırma faaliyetleri konusundaki akademisyenlerin etik algılamalarında tespit edilen farklılık; Prof. Dr. ile Yrd. Doç. Dr. ve Arş. Gör. ile Öğr. Gör. arasındaki farklıktan kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, Araştırma faaliyetlerinin etik değerlendirmeleri ile algılamalarda, Prof. Dr. ünvanına sahip olan akademisyenler en hassas grubu oluştururken onları Doç. Dr. ve Arş. Gör. ünvanına sahip olan öğretim elamanları izlemektedir.

Etik algılamalarda farklılık tespit edilen bir başka alan ise Tablo 7’de görüleceği üzere seyahat faaliyetleri alanıdır. Söz konusu bu alandaki Akademisyen algılamalarının farklılık kaynağı ise, tablo 8’deki Mann-Whitney U Testi Sonuçlarından da görüleceği üzere, Yrd. Doç. Dr. ile Araş. Gör. görüşleri arasından kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, Tablo 14’deki sıra ortalamalardan da anlaşılacağı üzere, seyahat faaliyetlerine ilişkin etik algılamalarında en hassas grubu Yrd. Doç. Dr. oluştururken bu konuda en düşük sıra ortalama değerine sahip grubu ise Araş. Gör. oluşturmaktadır.

Akademisyenlerin yayıncılarla ilişkiler alanına ilişkin etik algılamalarının farklılığı ise Prof. Dr., Doç. Dr., Yrd. Doç. Dr., Arş. Gör ile Öğr. Görevlileri, ve yine Doç. Dr. ile Araş.Gör. arasındaki görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Tablo 6’da verilen sıra ortalama değerlerine göre bu sonuçlar, Prof. Dr., Doç. Dr., Yrd. Doç. Dr. ve Arş. Gör.’lerin yayıncılarla ilişkiler konusundaki etik algılamalarının Öğr.Gör-Okutmanlara göre daha hassas olduğu, diğer taraftan, Doç. Dr.’ların etik algılamalarının da Arş. Gör.’lere oranla dikkat çekici bir düzeyde daha hassas olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Etik algılamalarda farklılık tespit edilen bir başka alan ise Tablo 7’deki Kruskal- Wallis H Testi sonuçlarından da anlaşılacağı üzere görüleceği üzere öğrencilerle ilişkileridir. Söz konusu bu farklılığın kaynağı ise Tablo 8’deki Mann - Whitney U Testi sonuçlarına göre, Yrd. Doç. Dr. ile Arş. Gör.’leri ve yine Yrd. Doç. Dr. ile Öğr. Gör. - Okutmanların etik algılamalarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlara göre

öğrencilerle ilişkilerle ilgili faaliyetlere ilişkin Yrd. Doç. Dr.'ların etik algılamaları Arş. Gör. ve Öğr. Gör.-Okutmanlara göre daha hassas olmakla birlikte aynı zamanda Tablo 14'deki sıra ortalama değeri itibarı ile en yüksek grubu oluşturmaktadır.

Tablo 9 ve 10'da ise, akademisyenlerin, araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, yayıncılarla ilişkiler, akademik unvan, öğrencilerle ilişkiler ve üniversite dışı çalışma alanlarındaki etik algılamalarının yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal- Wallis H Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 10'daki Kruskal - Wallis H Testi sonuçlarına göre akademisyenlerin, akademik unvan, yayıncılarla ilişkiler ve üniversite dışı çalışma faaliyetleri alanlarına ilişkin etik algılamalarında yaşları itibarı ile 0,05 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık yokken; araştırma faaliyetleri ($\chi^2=11,604$; $p<0,05$), seyahat faaliyetleri ($\chi^2=12,020$; $p<0,05$) ve öğrencilerle ilişkiler ($\chi^2=21,146$; $p<0,05$) alanlarına ilişkin etik algılama değerlendirmeleri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 9: Yaş Değişkenine Göre Farklılık Karşılaştırılması (Değişkenlere İlişkin İstatistikler)

	YAŞ	N	Mean Rank
Araştırma Faaliyetleri	22-30	45	55,48
	31-38	38	59,78
	39-46	23	54,70
	47-55	6	61,33
	56- ÜZERİ	6	104,50
	Toplam	118	
Seyahat Faaliyetleri	22-30	45	48,23
	31-38	38	62,04
	39-46	23	71,09
	47-55	6	75,50
	56- ÜZERİ	6	67,50
	Toplam	118	
Üniversite Dışı Çalışmalar	22-30	45	53,28
	31-38	38	58,04
	39-46	23	68,15
	47-55	6	76,00
	56- ÜZERİ	6	65,75
	Toplam	118	
Yayıncılar ile İlişkiler	22-30	45	50,86
	31-38	38	61,93
	39-46	23	61,50
	47-55	6	82,08
	56- ÜZERİ	6	78,67
	Toplam	118	
Akademik Ünvan	22-30	45	54,00
	31-38	38	60,37

	39-46	23	60,96
	47-55	6	81,00
	56- ÜZERİ	6	68,17
	Toplam	118	
Öğrenciler ile ilişkiler	22-30	45	43,40
	31-38	38	61,75
	39-46	23	78,83
	47-55	6	83,08
	56- ÜZERİ	6	68,33
	Toplam	118	

Tablo 10: Akademisyenlerin Etik Algılamalarının Yaşlarına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Yapılan Kruskal - Wallis H Testi Sonuçları Testi Sonuçları

	Araştırma Faaliyetleri	Seyahat Faaliyetleri	Üniversite Dışı Çalışmalar	Yayıncılar ile İlişkiler	Akademik Ünvanın Kullanılması	Öğrenciler ile İlişkiler
Chi-Square	11,604	12,020	7,415	8,208	5,377	21,146
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	0,021	0,017	0,116	0,084	0,251	0,000

a Kruskal Wallis Test b Grouping Variable: YAŞ

Tablo 11: Akademisyenlerin Etik Algılamalarının Yaşlarına Göre Farklılık Gösterdiği Alanların Kaynağına İlişkin Yapılan Mann - Whitney U Testi Sonuçları

		22 - 30	31 - 38	39 - 46	47 - 55	56 ve üzeri
Araştırma Faaliyetleri	22 - 30	-	0,535	0,938	0,814	0,001
	31 - 38		-	0,554	0,793	0,002
	39 - 46			-	0,745	0,001
	47 - 55				-	0,049
	56 ve üzeri					-
Seyahat Faaliyetleri	22 - 30	-	0,045	0,005	0,052	0,152
	31 - 38		-	0,219	0,281	0,660
	39 - 46			-	0,732	0,666
	47 - 55				-	0,523
	56 ve üzeri					-
Öğrenciler ile ilişkiler	22 - 30	-	0,010	0,000	0,12	0,86
	31 - 38		-	0,36	0,144	0,615
	39 - 46			-	0,601	0,381
	47 - 55				-	0,417
	56 ve üzeri					-

Tablo 11'de ise söz konusu bu farklılıkların hangi yaş aralıklarına sahip öğretim elamanları algılamalarından kaynaklandığını belirlemeye yönelik yapılan Mann- Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır. Söz konusu bu test sonuçlarına göre araştırma faaliyetleri konusundaki akademisyenlerin

etik algılamalarında tespit edilen farklılık; 56 ve üzeri yaş grubu ile diğer yaş grupları (22-30, 31-38, 39-46, 47-55) arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, Araştırma faaliyetlerinin etik değerlendirmeleri ile algılamalarda, 56 ve üzeri yaş grubunu oluşturan akademisyenler, tablo 9'daki sıra ortalama değerlerinden de anlaşılacağı üzere en hassas grubu oluştururken, araştırma faaliyetleri ile ilgili alandaki etik algılama puanı en düşük grubu 22-30 yaş grubuna ait akademisyenler oluşturmaktadır. Nitekim, söz konusu bu yaş grubundaki öğretim elamanlarını daha çok Arş. Gör.'lerin oluşturduğu göz önüne alındığında bu sonuç, yukarıda, ünvanlara göre yapılan karşılaştırma sonuçlarını da desteklemektedir.

Akademisyenlerin etik algılamalarda farklılık tespit edilen bir başka alan ise Tablo 10'da görüleceği üzere seyahat faaliyetleri alanıdır. Seyahat faaliyeti alanındaki akademisyen algılamalarının farklılık kaynağı ise, tablo 11'deki Mann-Whitney U Testi Sonuçlarından da görüleceği üzere, 22-30 ile 31-38 yaş grubu arasındaki akademisyenlerin algılamalarından kaynaklanmaktadır. Tablo 9'daki sıra ortalama değerlerinden de anlaşılacağı üzere, seyahat faaliyetlerine ilişkin etik algılamalarında 31-38 yaş grubundaki akademisyenlerin seyahat faaliyetleri konusundaki etik algılamaları 22-30 yaş grubundaki akademisyenlere oranla daha hassastır.

Akademisyenlerin öğrencilerle ilişkiler alanına ilişkin etik algılamalarının farklılığı ise Tablo 11'deki Mann-Whitney U Testi sonuçlarında da görülebileceği üzere, 22-30 ile 31-38 yaş grubu ve yine 22-30 ile 39-46 yaş grubundaki akademisyenlerin arasındaki görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Tablo 9'da verilen sıra ortalama değerlerine göre bu sonuçlar, "gerek 31-38 yaş grubundaki gerekse 39-46 yaş grubundaki akademisyenlerin öğrencilerle ilişkiler alanındaki etik algılamaları 22-30 yaş grubundaki akademisyenlere göre daha hassastır, şeklinde yorumlanabilir.

Akademisyenlerin, araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, yayıncılarla ilişkiler, akademik unvan ve üniversite dışı çalışma alanlarındaki etik algılamalarının **cinsiyetlerine** göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda ise, akademisyenlerin etik algılamalarında belirtilen söz konusu alanların hiç birinde cinsiyetleri itibarı ile 0,05 anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitimin ömür boyu devam eden bir süreç olduğu tartışılmayacak bir

konu olsa da, bu süreçte üniversite eğitiminin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Çünkü söz konusu bu kurumlar, sadece bilginin üretilmesi ve bilgilerin kişilere yüklenmesi değil aynı zamanda öğrencilere bireysel davranma sorumluluğunun ve hayata hazırlanma becerilerinin kazandırılmasında büyük rol oynamaktadırlar. Bu süreçteki davranışların öğrencilere kazandırılması görevini üstlenen kişiler olarak akademisyenlerin, gerek mesleki yaşantılarında gerekse özel yaşamlarında örnek teşkil edecek davranışları sergilemeleri gerekmektedir. Bu çerçevede, neyin doğru neyin yanlış olduğunu açıklama hedefinde olan etik teorisi kapsamında akademisyen davranışları ele alındığında, aslında akademisyenlerin buldukları ortam ve icra ettikleri görev itibarıyla girişmiş oldukları tüm faaliyetlerde doğru, yani etik ilkelere uygun davranışlar göstermeleri beklenmektedir. Etik değerler kişinin kendi içinden gelerek sahip olacağı değerler midir, yoksa daha sonradan mesleki eğitim ile birlikte verilerek kişiye kazandırılabilir mi? Sorusunun hala tartışma konusu olduğunu belirten Kırılıoğlu ve Akyel (2003), tartışma götürmeyecek kesin bir konunun, etik değerlerin meslek mensuplarında bulunması zorunluluğu olduğu hususunun üzerinde durarak, etik değerlerden yoksun olarak mesleğini icra etmeye çalışan meslek mensubunun yapmış olduğu faaliyetlerin hem mesleğe hem de topluma büyük zararlar verebileceğini belirtmektedirler.

Akademisyenlik mesleğiyle ilgili olarak çeşitli alanlarda (araştırma faaliyetleri, seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma, yayıncılarla ilişkiler, akademik ünvanın kullanılması, öğrenciler ile ilişkiler) gerçekleştirilen faaliyetlerdeki davranışlara karşı, etik bakımdan sorun teşkil eden konulara ilişkin akademisyen algılamalarının ortaya konulmasının hedeflendiği bu çalışmada, akademisyenlerin yukarıda verilen çeşitli alanlarla ilgili etik algılamaları genelde aynı paralelde (“kısmen etik dışı” veya “tamamıyla etik dışı”) bir seyir izlese de, etik sorunlara ilişkin algılamalarının bazı kişisel bilgileri ile karşılaştırıldığında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda, konuya ilişkin literatürdeki bilgilerin ışığı altında, araştırmadan ortaya çıkan söz konusu bu bulgulara dayalı sonuç ve öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Araştırma kapsamında, cinsiyet değişkeni itibari ile etik konusuna ilişkin akademisyen algılamalarında herhangi bir farklılığın ortaya çıkmamaktadır. Bu sonuç etğin evrensellik ilkesini desteklemektedir.

Araştırmada önemli farklılığın ortaya çıktığı bir faaliyet alanı da, Araştırma Görevlileri ile yardımcı doçentlerin seyahat faaliyetlerindeki davranışlarının etik olarak algılanmasındadır. Söz konusu bu farklılık

Yardımcı Doçent Doktorların gidilen kongrelerde oturumlara katılma konusunda Araştırma Görevlilerine göre daha hassas bir tutum içerisinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Yine bu husus, Yardımcı Doçent Doktorların konuları itibari ile daha titiz bir çalışma içerisinde bulunmaları, tecrübeleri ile de ilgili olabilir.

Araştırma Görevlilerinin diğer öğretim elemanlarına oranla daha az hassas oldukları bir konu olan yayıncılarla ilişkiler kapsamında, konuları itibari ile yayıncılarla fazla ilişkide bulunmuyor olmaları, bu hassasiyetin daha az olarak ortaya çıkmasının sebebi olarak düşünülebilir.

Araştırma kapsamında değerlendirmeye alınan boyutlardan biri olan araştırma faaliyetlerinde etik kapsamında; aynı tebliği birden fazla kongrede sunma faaliyetinin ve bir makaleyi birden fazla dergiye yayınlanması için göndermenin diğer faaliyetlere oranla daha etik olarak algılanmasının en önemli sebeplerinden birisi, aslında bilimsel çalışmaların daha çok kişiye ulaşmasının istenmesi ve aynı zamanda bilginin paylaşılması isteğinden kaynaklanıyor olabileceği gibi, özellikle akademik yükseltme kriterlerinin belirli sayıda yayını ve akademik faaliyeti şart koşması dolayısıyla fazla yayın yapabilmek baskısından kaynaklanabilmektedir. Bu baskı sonucu çalışmanın yayınlanmasını garantiye almak için böyle bir eyleme girişiliyor olabilir. Bu paralelde, çalışmanın önceki bölümlerinde de dile getirildiği gibi çeşitli baskılar, insanların etik davranışlardan sapmasına neden olabileceği hususu belirtilse de, bu davranışlar esasında yanlış davranışın ussallaştırılmasından başka bir şey olarak algılanmamalıdır.

Tecrübeden (yaş - akademik ünvan) kaynaklandığı düşünülebilecek bir farklılık ise öğrencilerle ilişkiler alanında gerçekleştirilen faaliyetlerde, Yardımcı Doçent Doktorların, Araştırma Görevlileri ve Öğretim Görevlileri-Okutmanlara oranla etik algılamalarında daha hassas oluşlarıdır. Bu bulgu, Araştırma Görevlileri ve Öğretim Görevlileri-Okutmanların şu an itibari ile daha az hassas oldukları bu konuda, ileriki mesleki yaşamlarında daha hassas olacakları çıkarımını yapmaya imkan tanıyabilir. Diğer bir ifade ile, “yaş ilerledikçe öğrencilerle girilen ilişkilerdeki hassasiyet tecrübeyle doğru orantılı olarak artmakta olduğu” şeklinde bir yorum yapılabilir.

Araştırmaya katılanların % 22’lik bir bölümünün yayıncılardan okula/fakülteye yarar sağlanması ifadesini etik bulması aslında, davranışların ussallaştırılmasına neden olabilecektir. Özellikle, etik davranma sorumluluğunu en üst düzeyde taşımasının beklendiği akademisyenlerin bu konuda daha dikkatli olmaları önerilebilir.

Üniversite dışındaki çalışmalardan dolayı üniversite faaliyetlerinin ihmal edilmesinin çalışmaya katılanların çoğu tarafından etik dışı bulunması, etik ilkeler adına yararlı gelişmelerden sayılmakla birlikte, bir konunun etik olmadığı algılanması aslında o davranışın yapılmadığı anlamına gelmeyeceği hususunun da göz önüne alınarak, özellikle akademisyenlerin etik davranışlara ilişkin algılamalarına ek olarak, görev alanlarına giren faaliyetlerde göstermiş olduğu davranışların etik açıdan uygunluğunun belirlenmesine yönelik değişik zaman ve evrenler üzerinde araştırmaların yapılması önerilebilir.

Bu kapsamda, ileriki çalışmalarda araştırma faaliyetlerindeki uygulamaları ortaya koymak amacıyla kaynak tarama (doküman inceleme, ilgili kurumlarda bu konuya ilişkin yapılmış konuların-soruşturmaların incelenmesi), seyahat faaliyetleri, üniversite dışı çalışma ve akademisyenlerin öğrencileriyle ilişkileri için (ilgili taraflardan da bilgi toplanarak) gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılarak akademisyenlerin **algulamaları** ve **uygulamaları** arasındaki farklılıklar ortaya konulabilir.

Yapılacak olan bu çalışmalar söz konusu bu kurumlarda etik ilkelerin yerleştirilmesi bakımından önemli ölçüde katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, H. (2003). **Meslek Etiğinin Kamuoyunu Aydınlatmadaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları ve Çorum İlinde Uygulanan Bir Anket Çalışması**. I. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi Bildirileri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, 17-19 Eylül, ss. 308-320.
- Aras, G. (2001). **İş Etiği: Eski Sorunlar Yeni Yaklaşımlar**. Ekonomik Forumu, İstanbul
- Arslan, M. (2001). **İş ve Meslek Ahlakı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, İ. P. (2002). **Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik**. 3. Baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Baş, T. (2001). **Anket**. Ankara: Seçkin Yayıncılık San.Tic. A.Ş.
- Bakan, İ., Taşlıyan, M., Büyükbeşe, T. (2003). **Bilimsel Araştırmalarda Etik Değerler Konusunda Akademisyenlerin Görüşleri: Bir Alan Çalışması**. I.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi Bildirileri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, 17-19 Eylül, ss. 382-391.
- Bakan, İ., Büyükbeşe, T. (2003). **Etik Davranışların Örgüte Yerleştirilmesi ve Üniversitelerde Bir Alan Çalışması**. I.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi Bildirileri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, 17-19 Eylül, ss. 392-402.
- Bricley, J. A., Ciford W. S., Zimmerman, J. (2002). "Business Ethics and Organizational Architecture," **Journal of Banking and Finance**, n. 269, ss. 1821- 1835.
- Cevizci, A. (2002). **Etiğe Giriş**. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Daly, S. P., Mattila, M. M. (2000). "Darwin and Ethics: Using Natural Selection to Understand Ethical Business and Organizational Behavior," **EJBO: Journal of Business and**

- Organization Ethics**, c. 5, n. 1, <http://www.ejbo.jyu.fi/ejbo/articles/daly.html>. (Erişim: 28.06.2004).
- DeGeorge, R. T. (1999). **Business Ethics**. 5th.ed. New Jersey: Prentice Hall.
- Ferrel, O. C., Gresham, L. G., Fraedrich, J. (1989). "A Synthesis of Decision Models for Marketing", **Journal of Macromarketing**, c. 9, n. 2, ss. 55-65
- Greenberg, J., Baron, R. A. (2000). **Behaviour in Organizations**. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Gottlieb, J. Z., Sanzgiri, J. (1996). "Towards an Ethical Dimension of Decision Making in Organizations," **Journal of Business Ethics**, n. 15, ss. 75-85.
- Hatcher, T. (2004), "Environmental Ethics as an Alternative for Evaluation Theory in for Profit Business Contxt," **Evaluation And Program Planning**, n. 27, ss. 357-363 .
- Hoffman, M. W., Fraderick, R. E. (1995). **Business Ethics Reading and Cases in Corpaate Morality**. New York: Mc Graw Hill, Inc.
- Jones, T. M. (1991). "Ethical Decision Making by Inviduals in Organizations: An Issue-Contingent Model", **The Academy of Management Review**, c. 16 n. 2, ss. 366-395.
- Kırılıoğlu, H., Akyel, N. (2003). "Mesleki Etik ve Ülkemizde Muhasebe Denetimi", **MUFAD-Muhasebe Finansman Dergisi**, n. 17, Ocak-2003.
- Kansu, E., Ruacan, Ş. (2000). 'Bilimsel Yanıltma', **Cumhuriyet-Bilim Teknik**, 11.11.2000.
- Lamberton, L. H., Minor, L. (1995). **Human Relations: Strategies for Success**. Chicago: Irwin Mirror Press.
- Marşap, B. (1996). "Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri," **Yaklaşım Dergisi**, n. 90, Yıl:8, Haziran.
- Otlu, F. (1991). "Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakının Yeri ve Önemi," **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Güz, n. 4, , ss. 125-142.
- Otlu, F. (2001). "Muhasebe Mesleğinde Tarafsızlık Kavramı ve Tarafsız Bilgi Üretiminin Yeri ve Önemi", **MUFAD-Muhasebe Finansman Dergisi**, n. 11, Temmuz-2001.
- Pınar, İ. (2002). "Akademyenlerin Etik Değerleri Üzerine Bir Araştırma", **İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi Yönetim**, Yıl:13, n. 43, ss. 5-19.
- Pieper, A. (1999). **Etığe Giriş** (Çev: V. Atayman). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rauacan, Ş. (2003). "Bilimsel Araştırmalarda ve Yayınlarda Etik İlkeler", <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvt/tip/sempozyum/sruacan2.pdf>.
- Selimoğlu, S.Kardeş; **Muhasebe Meslek Ahlakı(Etik) Yaklaşımı**. 3. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu- Muhasebe Mesleğinde Yetkiler Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı, SMMMO, 30 Nisan - 4 Mayıs 1997, ALANYA ([www.ismmmo.org.tr/sempozyumkonu.asp?](http://www.ismmmo.org.tr/sempozyumkonu.asp))
- Senatarlar, B. (2001). "Bilinmeyen Akademik Etik", **Görüş**, Ocak-2001, ss. 46-52.
- Shenas, D. G. (1994). "An Investigation of the Ethical Standarts of Information Systems Academicians," **Kyberneters**, c. 23, n. 8, ss. 27-46.
- Sözbilir, N. (2000). "Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar," **Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No:26, AFYON**.
- Sümer, C. (1998). "Türkiye'de Psikoloji Uygulama Araştırma ve Yayınlarında Etik İlkeler," Tartışma I, **Türk Psikoloji Dergisi**, Ankara, c. 13, n. 41, ss. 77-79.
- Torlak, Ö. (2001). **Pazarlama Ahlakı: Sosoyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışları Analizi**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağırtım A.Ş.
- Tsalikis, J., Fritzsche, D. J. (1989). "Business Ethics: A Literature Review with a Focus on Marketing Ethics," **Journal of Business Ethics**, c. 8, n. 9, ss. 695-743.

- TUBA. (2002). **Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları**. TÜBA Yayınları, Ankara.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2005). **Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi (SPSS 12.0 For Windows)**. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Velioğlu, M. N. (2003). **Pazarlamada Etik(siz) misiniz?**, I.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi Bildirileri, Ankara, Hacettepe Üniversitesi İşletmecilik Meslek Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, 17-19 Eylül, ss. 276-290.
- Williams, O. F., Murphy, P. E. (1990). "The Ethics of Virtue: A Moral Theory for Marketing," **Journal of Macromarketing**, c. 10, n. 1, ss. 19-30.
- Yannacone. J. V. (1999). "Science, Ethics and Scientific Ethics in the Modern World," **Environmental Geosciences**, c. 6, n. 4, ss. 164-171.
- Yıldız, F. (2001). "Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakının Önemi ve Mesleğin Saygınlığını Azaltan Etmenler," **Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, Ocak, c. 1, n. 2.